

Manfred Lütz

**ŠKAN
DAL** **Skrivna
zgodovina
krščanstva**
VSEH ŠKANDALOV

Manfred Lütz
ŠKANDAL VSEH ŠKANDALOV
Skrivna zgodovina krščanstva

Manfred Lütz

**ŠKANDAL
VSEH ŠKANDALOV**

Skrivna zgodovina krščanstva

V sodelovanju s prof. dr. Arnoldom Angenendtom

Družina
2018

Citate je mogoče brez težav najti v knjigi *Toleranz und Gewalt* (*Strpnost in nasilje*) avtorja Arnolda Angenendta, in sicer s pomočjo tamkajšnjega Imenskega kazala, ki vključuje tudi citirane avtorje. Če v citatih nastopajo izpuščena mesta, jih tu zaradi lažje berljivosti običajno ne označujem s tremi pikicami. Citate je v njihovi polni obliki vselej mogoče najti v omenjenem delu *Toleranz und Gewalt*. Kjer se uporabljajo citati, ki ne nastopajo v delu *Toleranz und Gewalt*, je praviloma vselej navedeno tudi ustrezno delo citiranega avtorja. Nekateri odlomki so prevzeti iz dela *Toleranz und Gewalt*, vendar pa so v celoti preoblikovani.

KAZALO

Predgovor	11
Uvod – »Tega vam ne verjamem!«	19
I. K vragu z religijo – Judovstvo, krščanstvo in islam:	
Monoteizem kot nevarnost za človeštvo?	23
1. Resnica in nasilje – Grdo dejstvo ubije lepo teorijo	23
2. K vragu s plemstvom – Kako so iznašli svetovno družbo	27
3. Teorija in praksa – Zakaj je islam logično najstrpnejši	32
II. Prvih tisoč let – Religija ljubezni sreča nasilje	37
1. Kam z ljuljko? – Ena sama prilika spremeni zgodovino verstev	38
2. Napetosti – Krščanska nenasilnost in državna oblast	45
3. Kultiviranje barbarov – Krščanstvo in Germani	51
4. Karel Veliki – Klavec Sasov kot evropski zgled	58
5. Šelesteče vzdušje – Ivana Papežinja in konec sveta	64
III. Srednji vek in križarske vojne	
– Od iznajdbe novega človeka do konca izrodka	69
1. Ko možje brez žensk rojevajo in ženske brez moških izumljajo	
– Kako je nastal zahodni svet	69
2. Zvit lisjak in obotavljivi pastir – Tleči stenj	72
3. Izguba nadzora: Umori Judov in pokol	
– Je Bog to resnično hotel?	76

4. Bilanca stanja – Kaj ima Evropska komisija opraviti s križarskimi vojnami in zakaj je treba ljubiti Turke 85

IV. Padci v greh – Srednjeveško preganjanje krivovercev in na koncu Borgijci 93

1. Pod pritiskom – Kralj pusti sežigati ljudi 94
2. Usodna pravosodna reforma
– Izmišljotine in resnica o srednjeveški inkviziciji 104
3. Preverba dejstev, povezanih z *Imenom rože*
– Zmaga srca in razuma 110
4. Papež Aleksander VI. Borgia in ZDF
– Kako je Nemčija premagala Španijo 117

V. Novi vek – Stari problemi, nove rešitve 129

1. Svetovno gledališče – Martin Luther in odpustek 129
2. Kako resnična je resničnost?
– Črna legenda in resnica o španski inkviziciji (1484–1834) 132
3. Giordano Bruno in Galileo Galilej
– Rimska inkvizicija (1542–1816) in njene žrtve 137
4. Tekmovanje med katoličani in protestanti
– V dobrem in slabem 146

VI. Največja sodna zmota vseh časov – Nekaj presenetljivosti o preganjanju čarovnic 153

1. Pustolovski miti – Teološke, nacionalsocialistične in feministične različice preganjanja čarovnic 154
2. Verovanje v čarovnice v srednjem veku
– Regino iz Prüma: »Blodnje« 157
3. Verovanje v čarovnice v novem veku
– Smrt je mojster iz Nemčije 160
4. Konec – Zgroženi inkvizitor, pogumen jezuit in predsednik Zveznega ustavnega sodišča 165

VII. Legende o misijonarjenju med Indijanci

- Kaj vemo in kaj bi morali vedeti 171**
- 1. Misijon in nasilje – Problem človeških žrtev 171
- 2. Učinkovite ideje – Naravno pravo, človeško pravo,
mednarodno pravo 174
- 3. Protestantsko in krščansko misijonstvo
– Majhna razlika in njene velike posledice 176
- 4. Veliki molk – Pozabljeni branilci staroselskega prebivalstva . . 179

VIII. Razsvetljenje – Od kod resnično prihajajo

- človekove pravice in kdo je osvobodil sužnje? 183**
- 1. Vzpon Evrope – Spor med veroizpovedmi in razsvetljenstvo 183
- 2. Bogopodobnost – O »genealogiji človekovih pravic« 188
- 3. Drama človekovih pravic – Odprava suženjstva 191
 - a) Nerazsvetljeni razsvetljenci*
 - Ploščati nosovi in človekove pravice 191*
 - b) Kristjani in sužnji – Lakmusov test za odrešenjsko religijo . . . 193*
 - c) Najnižja točka – Čezatlantska trgovina 198*
- 4. Sence razsvetljenstva – Žrtve revolucije 200

IX. Po pokolu – Cerkev v 19. stoletju 203

- 1. Uvod – Tudi papeži so samo ljudje 203
- 2. Katoličani ne delajo, kar reče papež – Katoliške revolucije . . 206
- 3. Papeževa nezmotljivost – Liberalna dogma? 208
- 4. Zakaj je imel Karl Marx prav – In so mu kristjani sledili . . . 212

X. Dvajseto stoletje – Kristjani in nacionalsocializem,

- izvirni greh in evtanazija, Cerkev in Judje 215**
- 1. Demokracija – Kristjani na novih poteh 216
- 2. Diktatura – Kristjani in upor 219

3. Evtanazija – Zakaj so nacisti sovražili izvorni greh 223
4. Spričo holokavsta – Kristjani in Judje:
 - 2000 let nemešani in neločeni 228
 - a) *Kako se je začelo – Od razdora med brati do zaščite Judov* . 229
 - b) *Judovska solzna dolina – Preganjanja Judov v srednjem veku* 234
 - c) *Morilske ideje – Rasistični antisemitizem in njegove posledice* 240
 - č) *Namestnik – Spor o papežu Piju XII.* 244
 - d) *Konec razdora med brati – Priznanja krivde in spoznanja* . 250
5. Po katastrofi – Novi začetki in »druga papeška revolucija« .. 252

XI. Škandali kot po tekočem traku – Vse, kar ste hoteli

- vedeti o krščanstvu, pa si niste upali vprašati 257**
1. Emancipacija žensk in žensko duhovništvo
– Kako so kristjani ravnali s polovico človeštva 257
 2. Cerkev, celibat in spolnost – O velikem nesporazumu 267
 3. Krščanstvo in zlorabljanje otrok – »Človek prej zanosi
od poljubov, kot pa zaradi celibata postane pedofil« 278

XII. Enaindvajseto stoletje – Kriza krščanstva in begunci . 289

1. Razbremenjevanja – Upori in skalpel razuma 289
2. Obremenjevanja – Žrtvovanje za žrtve 291
3. Konec – Prednosti šibkosti 296

Predgovor

Krščanstvo je najmanj poznano verstvo v zahodnem svetu. Vzroka za to ne gre iskati v pomanjkanju informacij, temveč ravno nasprotno, v njihovem preobilju, pri čemer je za te informacije običajno značilno nekaj nenavadnega, namreč njihova groteskna lažnost.

To samo po sebi ni nič slabega. Ljudje lahko z lažnimi prepričanji kar dobro shajamo. Tako smo dolgo časa verjeli, da nam po žilah teče zrak, še veliko dlje pa smo verjeli v obstoj zmajev, in tudi prepričanje, da je Zemlja ploščata, ljudem ni onemogočalo, da bi živeli polno in smiselno življenje.

Lažne novice so lahko celo zabavne. Le kdo bi hotel svet od jutra do večera gledati takšnega, kot je. Tudi s povsem osebnega vidika je potlačevanje pomembna sposobnost, ki nam omogoča nadaljnje spoprijemanje z življenjem. Kdor nenehno prenaša s sabo vse senčnate plati svojega življenja, ima vse prej kot lahko življenje.

Toda pri lažnih informacijah o krščanstvu ne gre le za kakršnekoli že nepomembne zmote, amaterska prenarejanja ali nedolžne goljufije. Te informacije, nasprotno, na dolgi rok pretresajo krščanstvo v samem njegovem jedru in ga delajo absolutno neverodostojnega.

Tu prav nič ne pomagata niti javno izkazovanje spoštovanja papežu Frančišku niti poveličevanje matere Terezije, ki ju ne spoštujejo in poveljujejo zato, ker sta kristjana, temveč kljub temu dejstvu. Tega jima tako rekoč niti ne zamerijo. Spoštovanja je deležno tudi karitativno udejstvovanje krščanskih institucij

in še celo to, kar se tako rado označuje z izrazom »krščanske vrednote«, karkoli naj bi že to pomenilo. Vendar pa krščansko vero, zgodovino Cerkve, samo krščanstvo vidijo kvečjemu kot nekaj mučnega, neprijetnega. Krščanska veroizpoved v intelektualnih razpravah običajno po tihem velja za nekaj, o čemer ni mogoče razpravljati. Izraz fundamentalizem se ni ustalil le za označevanje fanatičnih vernikov, temveč se danes uporablja za prav vsako religiozno, vsako krščansko veroizpoved, ki religije ne opisuje le religiološko, temveč jo tudi ima za nekaj resničnega. To je konec realnega krščanstva kot sile, ki daje svoj pečat kulturi.

Temu lahko ugovarjamo, češ da krščanske cerkve še vedno lahko pokažejo na nekatere upoštevanja vredne institucije, ki, kot na primer v Nemčiji, razpolagajo z neznanskimi finančnimi sredstvi. Vendar pa ne gre prezreti dejstva, da mnogo teh sil absorbira obnavljanje nekdanjih velikih nacionalnih cerkva in da do novih začetkov, novih zagonov prihaja predvsem na obrobju institucionaliziranega krščanstva. Pri tem je krščansko misijonstvo še najuspešnejše tam, kjer prihaja do neposrednega duhovnega nagovarjanja ljudi, kjer ljudje doživljajo nekakšno skupnost prepričanih in na ta način prenavljajo svoje osebno življenje. Toda krščanstvo, njegova zgodovina, njegove institucije, njegovi predstavniki delujejo, pa najsi to zveni še tako paradokсно, za krščansko misijonstvo v naših okoljih prej kot prepreka, vsekakor pa ne kot nekaj privlačnega.

Vzrok za to je dejstvo, da je bil krščanstvu zadan smrtni udarec. Danes povsem nesporno prepričanje, da je zgodovina krščanstva zgodovina škandalov, dejansko pretresa samo jedro krščanske vere. Kajti religija, ki veruje v učlovečenje, torej v uzgodovinjene samega Boga, se brez vsakršnih zadržkov izpostavlja kritični presoji te zgodovine. In ta sodba je uničujoča. »Prekletstvo krščanstva« se je glasil naslov sestavka znanega filozofa Herberta Schnädelbacha iz leta 2000, besedila, ki je

vzbudilo veliko pozornost in je trdilo, da je najboljše, kar lahko krščanstvo stori za človeštvo, da ukine samo sebe. In razlogi, s katerimi je filozof utemeljeval izrek te svoje smrtne obsodbe, niso bili filozofski ali teološki. Schnädelbach ni niti najmanj podvomil o Božjem Trojstvu ali njegovem učlovečenju, temveč je bila njegova argumentacija skoraj izključno zgodovinska. Pri tem se ni navezoval na kakršnekoli že zgodovinske študije, temveč se je lahko opiral na širok družbeni konsenz o škandalozni zgodovini krščanstva. Kar je ta visoko izobraženi filozof tu zapisal o škandaloznih križarskih vojnah, brutalni inkviziciji in pogubnem antisemitizmu, je nepristransko prikazoval kot nekaj, kar je prav tako neizpodbitno kot to, kako danes na povsem samoumeven način izhajamo iz tega, da Luna kroži okoli Zemlje in da je Mount Everest najvišja gora na našem planetu. Tudi za to ne potrebujemo nikakršnih dokazov. V tem smislu to besedilo jedrnato izreka le to, kar so tako ali tako vsi mislili.

Deset let po zlomu komunizma ni bilo to nič drugega kot angažiran nekrolog krščanstvu.

To bi seveda lahko veljalo za tedaj. Enako kot pri komunizmu imamo sicer vedno nekatere posameznike, ki ne slišijo signalov in zaradi svoje zaslepljenosti nostalgичno in neomajno nadaljujejo s svojim početjem tako, kot da se ni zgodilo prav nič. V resnici pa se je Schnädelbachovo besedilo lotevalo samega bistva krščanske vere. Če je Schnädelbach imel prav, je bilo krščanstvo dva tisoč let po svojem začetku resnično na koncu.

Toda je imel res prav? Kar se je dogajalo po objavi tega njegovega besedila, je bilo spektakularno in popolnoma nepričakovano: izziv je sprejel mednarodno priznani zgodovinar, ki je z vidika stanja razvoja današnje znanosti s kar največjo temeljitostjo in natančnostjo raziskal Schnädelbachove očitke. Kaj je držalo in kaj ne? Ta zgodovinar se imenuje Arnold Angenendt in je leta

2007 objavil obsežno delo z naslovom *Toleranz und Gewalt – Das Christentum zwischen Bibel und Schwert (Strpnost in nasilje – Krščanstvo med Svetim pismom in mečem)*, ki poslej šteje za nekakšno standardno delo za vse tiste, ki bi se hoteli kritično sprijemati s krščanstvom in Cerkvijo. Angenendtu je pri tem z njegovo znanstveno temeljitostjo uspelo nekaj povsem nenavadnega. S svojo trezno razlago je bil več kot prepričljiv in je celo dosegel, da je moral Herbert Schnädelbach korigirati sam sebe. Zahvalil se je namreč Arnoldu Angenendtu, »ki mi je dokazal nekatera optična popačenja mojega pogleda, zazrtega v preteklost«. Tako se je izkazalo, da uveljavljena pojmovanja o zgodovini krščanstva kratko malo niso zdržala resne znanstvene presoje.

Seveda pa ta presenetljiva dognanja še niso prodrli v splošno zavest, kajti znanstveno delo, ki obsega osemsto strani in ima prek tri tisoč opomb, vzame v roke le nekdo, ki je iz kakršnihkoli že razlogov še posebej zavezan krščanstvu, pa četudi zgolj iz svojega sovraštva do njega.

Od tod vprašanje, ali ne bi bilo vredno truda in odločilne ugotovitve Angenendtove študije širši javnosti ponuditi v bolj berljivi obliki. Kajti to, kar se je zgodilo tako izobraženemu človeku, kot je Herbert Schnädelbach, namreč da je nekatera splošna pojmovanja krščanstva razumel kot nekaj, o čemer ni mogoče niti najmanj podvomiti, se seveda dogaja tudi večini vseh nas. Potrebna je torej karseda preprosta razlaga v najboljšem smislu te besede.

Takšna razlaga je nujno potrebna, ker je izostanek krščanstva kot povezovalne sile potisnil celotno družbo v hudo krizo. To povsem odkrito priznavajo tako na levici kakor tudi na desnici. Predsednik stranke Levica Gregor Gysi je na Evangeličanski akademiji v Tutzingu izjavil, da je ateist, da pa ga je strah brezbožne družbe, saj se lahko v njej izgubi sleherna solidarnost, in da socializem ne nazadnje ni nič drugega kot sekularizirano krščanstvo. In na predstavitvi moje knjige *Bog – kratka*

*zgodovina Največjega*¹ je odkrito izjavil, da je levica za nekaj naslednjih desetletij izgubila vse zaupanje, ko gre za vprašanje vrednot v naši družbi. Edine institucije, ki naj bi še bile pomembne za vprašanje vrednot, so po njegovem krščanske cerkve. In če naj bi ateizem pomenil opozicijo Cerkvi, on ni ateist, temveč pogan, ki ga vera še ni dosegla. Krščanski zahodni svet na ne-navaden način izrecno slavijo tudi desničarji iz Pegide, pa čeprav je njihovo poznavanje krščanstva tako slabo, da v adventnem času na ves glas prepevajo božične pesmi.

Seveda pa tu v resnici ne gre za nič drugega kot za priseganje na prazno lupino. Krščanstvo ni tako kot komunizem v sedemdesetih letih, temveč v dveh tisočletjih samo sebe očitno diskreditiralo do te mere, da tudi tisti, ki prisegajo nanj, komajda lahko povedo, kaj je v njem tisto, kar je vredno, da se ohrani – če pri tem ne upoštevamo tudi nekaterih humanističnih stališč, ki jih ne nazadnje najdemo tudi pri vsakem poštenem ateistu. Informiranje o krščanstvu, njegovo pojasnjevanje bi torej moralo biti v interesu vsakogar, ki ga skrbi ta družba, tudi vsakega razumnega ateista.

Najbolj znani nemški filozof Jürgen Habermas, ki se je razglašal za »religiozno amuzičnega«,² je zato z dramatičnimi besedami zahteval vsaj »rešujoče prevode«³ judovsko-krščanske pojmovnosti o človekovi bogopodobnosti. Le tako lahko, kot meni Habermas, še naprej zagotavljamo splošno sprejemljivost pojma človeškega dostojanstva, tega osrednjega pojma svoje družbene ureditve. In Habermas si želi kristjane, ki jih bodo ljudje v javnem diskurzu zaznavali kot religiozne državljane. Vendar pa ta pobožna želja agnostika naleti na kristjane, ki se nagibajo k

¹ Manfred Lütz, *Bog – Kratka zgodovina Največjega*. Maribor: Slomškova družba – Slomškova založba, 2010; vse opombe so prevajalčeve.

² Jürgen Habermas, *Med naturalizmom in religijo*. Ljubljana: Sophia, 2007, str. 86.

³ Prav tam, str. 84.

temu, da svojo vero raje zamolčijo kot nekaj, kar je njihova zasebna stvar, in sicer v prvi vrsti ravno zato, ker jih je sram zgodovine krščanstva.

To sramovanje ima opraviti tudi z dejstvom, da so se kristjani s svojo zgodovino škandalov spoprijemali z dvema metoda, vendar pa ni nobena izmed njiju resnično prepričljiva. Nekateri so si namreč po svojih najboljših močeh prizadevali, da bi apologetsko očistili zgodovino krščanstva in zanikali vsakršno odpoved, zatajitev Cerkve, pa naj to stane, kolikor hoče. Dva tisoč let neprekinjeno trajajoča cerkvena odrešenjska zgodovina pri tem sploh ne bi bila to, kar je svoji Cerkvi napovedal sam Jezus. Apostoli, ki jih je osebno imenoval za stebre Cerkve, so bili po svojem značaju povsem povprečni ljudje: zakaj naj bi se to naposled izboljšalo? Drugi so se usmerjali ravno v nasprotno. Niso tajili zgodovinskih šibkosti krščanstva in so to dejstvo celo izkoriščali za to, da so lastno sedanje, moderno krščanstvo na mračnem ozadju pretekle cerkvene škandalozne zgodovine prikazovali kot še posebej sijajnega. Vendar pa je ta velika gesta, namreč da se je krščanstvo dva tisoč let motilo, nato pa sem prišel jaz ali profesor X ali Y ali drugi vatikanski koncil ali kaj drugega, zelo naivna. Vsak pametni ateist lahko seveda na kaj takšnega odgovori le tole: »Torej počakajmo, ali bo naslednjih dva tisoč let tudi resnično minilo bolje, potem pa bomo videli, kako dalje.«

Obe ti skrajno različni vrsti odnosa do lastne zgodovine sta še dodatno povečali popačeno podobo zgodovine krščanstva, saj je bila zgodovina zanju zgolj nekakšen material za polnjenje lastnih predsodkov, ki bi jih pravo znanstveno raziskovanje lahko še kako zamajalo.

Ravnanje Arnolda Angenendta je bilo tu povsem drugačno. Cerkve ni nikoli poskušal oprati kakršnekoli že krivde, prav tako pa ni sprejemal takšnih ali drugačnih škandaloznih zgodb kratko malo zgolj zato, ker so zveneje tako zelo srhljivo ali pa so

jih vedno znova pripovedovali. Mednarodno priznani znanstveniki so se opirali na njegovo racionalnost in znanstveno strokovnost ter trezno nadaljevali njegova raziskovanja, pri čemer so prihajali do nadvse impozantnih ugotovitev in dognanj. To dolgoletno delo je podlaga tudi te moje knjige.

Torej gre tudi tu lahko zgolj za to, da se zgodovine škandalov krščanstva brez vsakršnih predsodkov lotimo s skalpelom znanosti. Na koncu utegnejo škandali dejansko biti škandali in četudi se bo nemara izkazalo, da zgodovinski podatki zarisujejo povsem drugačno podobo, celo zgodovina krščanstva brez škandalov seveda še zdaleč ne bi bila razlog za to, da postanemo kristjani. Obstajajo povsem nesmiselna prepričanja, ki imajo izrazito pozitivne zgodovinske učinke. Tu torej ne gre za veroizpoved, temveč za zgodovino, za izredno napeto resnično zgodovino največjega verstva človeštva vseh časov. In za tendenčnega bralca gre ne nazadnje za zahodno omiko in evropsko razsvetljenstvo v najboljšem smislu tega izraza.

Besedilo je moje delo, vendar pa se mora njegovo zgodovinsko-znanstveno jedro v veliki meri zahvaliti prof. ddr. h. c. Arnoldu Angenendtju ter njegovim sodelavkam in sodelavcem, ki so poskrbeli, da ta knjiga, nadgrajujoč delo *Toleranz und Gewalt*, vsebuje najnovejša dognanja zgodovinskih raziskovanj. Knjiga ima povsem novo strukturo in jo dopolnjujejo še nekatere nove teme, da bi na ta način kar najbolj zajela tudi vse kritične dogodke cerkvene zgodovine. Da bi vse bilo tako, kot je treba, sem za branje knjige pred njeno izdajo zaprosil še strokovnjaka za novejšo zgodovino prof. ddr. h. c. mult. Heinza Schillinga, strokovnjaka za zgodovino evangeličanskih cerkva prof. ddr. h. c. mult. Christopho Markschiesa, strokovnjaka za Katoliško cerkev prof. dr. mult. Hubertusa Drobnerja, strokovnjaka za novejšo zgodovino prof. dr. Karla-Josefa Hummla in strokovnjaka za sistemsko teologijo prof. dr. Bertrama Stubenrauchu, ki se jim vsem od srca zahvaljujem za njihov trud.

In kot običajno je bil tu še moj brivec, ki je vse pregledal in poskrbel, da je resnično prav vse ostalo splošno razumljivo, lahko in berljivo. Predvsem pa gre pri vsem tem za pripovedovanje zgodovine krščanstva, kajti zgodovina postane, če jo pripovedujemo, živa, kar še zlasti velja tedaj, ko je bil njen potek dramatičen in še vedno zadeva tudi vse nas danes živeče, najsi to hočemo ali ne.

Tako lahko doživimo, kako mala judovska ločina v rimskem cesarstvu prerase v svetovno religijo, kako iz tega cesarstva naredi krščansko cesarstvo in kako na koncu pride do tega, da iz zmagovitih Germanov postanejo krščanski Germani. Izvemo, kaj so resnično bile križarske vojne, do kakšnih presenetljivih ugotovitev se je dokopalo najnovejše raziskovanje inkvizicije, preganjanja čarovnic in misijonstva med Indijanci in za kaj vse – in za kaj ne – se moramo zahvaliti razsvetljenstvu. Je krščanstvo pri uveljavljanju človekovih pravic stalo na zavori ali na stopalki za plin – ali na obojem? Kaj je z emancipacijo žensk, spolno revolucijo in še zlasti, kakšno je resnično stališče krščanstva do holokavsta?

Tako je naposled nastala knjiga za kristjane, ki se ne bojijo resnice, in tudi za vse druge, da bodo lahko bolje razumeli, od kod prihajajo.

Bornheim, 1. januarja 2018

Manfred Lütz, dr. med. in dipl. teol.